

čin, kao subjekt, (iz)graditi EU "s dušom". U suprotnom, Hrvatska vrijednosti, tj. vrijednosti u Hrvatskoj, neće opstati.

Na kraju treba istaknuti da je knjiga metodološki dobro oblikovana te da je kao takva originalan doprinos etičkom promišljanju u hrvatskoj stvarnosti. Autor se obraća čitatelju razumljivim i jasnim jezikom. Tekstovi su popraćeni relevantnom domaćom i inozemnom literaturom.

Mirko Štifanić

Mirela Slukan Altić POVIJESNI ATLAS GRADOVA – V. SVEZAK: VARAŽDIN

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Državni arhiv Varaždin, Zagreb, 2009., 350 str.

U sklopu projekta "Povijesni atlas gradova – povijesni identitet i suvremeni razvoj hrvatskih gradova" izašao je svezak o Varaždinu. Sjedište je projekta u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar, a sadržajem i koncepcijom uklapa se u međunarodni projekt komparativne studije europskih gradova što ga podržava *Commission Internationale pour l'histoire des Villes*. Prije toga obrađeni su Bjelovar, Sisak, Koprivnica i Hrvatska Kostajnica, a svi su odabrani po načelu *case study* te po karakterističnom historijsko-geografskom modelu.

Svezak o Varaždinu sadrži 350 stranica podijeljenih u deset poglavlja. Prvo poglavlje opisuje prirodno-geografske uvjete razvoja Varaždina, koji je smješten uz Dravu, na dodirnoj točki panonskoga i alp-

skog prostora, pa se naziva i sjevernim vratima Hrvatske. Veliku prometnu i geopolitičku važnost zahvaljuje svom položaju, a danas zauzima površinu od 59,45 km² i broji 49 075 stanovnika. U regiji se razlikuju tri morfološke jedinice: aluvijalna nizina rijeke Drave s riječnim položajem, povišene terase rijeke Drave i osojno tercijarno prigorje Varaždinsko-topličkoga i Maceljškoga gorja. Najveći utjecaj na razvoj grada imala je rijeka Drava, pa autorica u ovom poglavlju prati promjene toka od 16. st. i njezinu kasniju regulaciju, sve do izgradnje HE Čakovec 1982. U sklopu ovoga poglavlja obrađena su i glavna obilježja klime, tla, krajobraza i nabrojene mineralne sirovine karakteristične za regiju.

U drugom poglavlju, na temelju arheoloških izvora, utvrđuje se povijest naseljenosti ovoga kraja od najstarijih tragova do prvoga spomena Varaždina. Zaključeno je da najstariji artefakti, pronađeni kod Punikava, pripadaju starijem paleolitiku te da su ljudi ovaj kraj naselili otprilike prije 500 000 godina. U špiljama Vindji i Velikoj pećini te ostalim nalazištima pronađeni su dokazi kontinuiranoga življenja od paleolitika do srednjega vijeka, a ostaci srednjovjekovnih naseobina svjedoče o razvitku gradišta, utvrđenih naselja podignutih uz vodu i burgova na dominantnim lokacijama.

O povijesnom kontekstu najranijeg razvoja Varaždina govori se u Urbanom razvoju i prostornoj organizaciji srednjovjekovnog Varaždina. Grad se prvi put spominje u ispravi hrvatsko-ugarskoga kralja Bele III. iz 1181., a već 1209. proglašen je slobodnim i kraljevskim gradom, kao prvi od svih hrvatskih i ugarskih gradova. Kao *civitas* prvi put se spominje u ispravi kralja Ludovika iz 1357., a ovisno o snazi kraljevske vlasti prema feudalcima mijenjaju se njegovi gospodari. Uz geografski položaj, na razvoj grada odlučujuće je utjecala njegova uloga upravnoga sjedišta Varaždinske županije te crkvenoga sjedišta župe i arhidakonata. Gradske funkcije bile su podijeljene između kastru-

ma i slobodnoga grada, a glavne gospodarske grane bile su trgovina i obrt. Položaj srednjovjekovnoga Varaždina oblikovan je križanjem triju velikih cesta, *Via magna per quam itur ad Theuthoniam*, *Via Magna* i *Via exercitialis*. U 15. st. utvrđuje se i oblikuje u stilu klasičnoga srednjovjekovnoga grada.

Četvrto poglavlje opisuje razvoj i izgradnju Varaždina od 16. stoljeća do današnjih dana. Formiranjem Vojne granice u 16. st. postaje jedan od ključnih gradova u obrani ostataka Hrvatskoga Kraljevstva i čitave Štajerske, ali unatoč toj ulozi proživljava veliku krizu. Od 1543. do 1576. modernizira se utvrda, što autorica prati analizom planova gradnje i ostalih arhivskih izvora, a osim upravnoga i gospodarskoga, Varaždin postaje i važno kulturno središte. Nakon Žitvanskoga mira 1606. zaustavljena su osmanlijska osvajanja te dolazi do normaliziranja uvjeta za razvoj, nositelji kojega postaju obrtnici i trgovci. Razvoj grada i utvrde u 17. st. prati se na veduti *Johannesa Ledentua* iz 1639., planovima *Martina Stiera* iz 1657. i *Donatovu* planu iz 1672. U 18. st. izdvaja se jedna od najpoznatijih veduta uopće, autora *Sigmunda Koppa*, na kojoj je umjetničkim stilom prikazan snažan grad obilježen velikim brojem crkava, tornjeva i utvrda. Polovicom istoga stoljeća Varaždin postaje glavni grad Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije te doseže vrhunac svog razvoja. To je zabilježeno na *Kneidingerovim* kartama iz 1765. i 1766., *Storckovu* planu iz 1767. te *Votterovu* planu iz 1770. Uspješan razvoj prekinuo je veliki požar 1776., koji je, uz goleme štete, imao za posljedicu i premještanje Kraljevskoga vijeća u Zagreb te gubitak funkcije glavnoga grada. Na *jozefinskoj* topografskoj karti iz 1784. vidi

se da se nakon toga uspješno obnavlja, pa se zaključuje da su za to najzaslužniji domaći trgovci i obrtnici.

Radi povezivanja unutrašnjega i vanjskoga dijela grada, na početku 19. st. ruše se bedemi, a sljedećih godina najveće promjene u prostoru grada događaju se na uređenju grabišta. Varaždin je 1848. mjesto okupljanja Jelačićeve vojske za rat protiv Ugarske, a za *Bachova* apsolutizma, unatoč stagnaciji gospodarstva, grad se stalno širi. Od posebne je važnosti osnivanje stalne građevinske komisije unutar *Gradskoga* poglavarstva, koja uvodi red u daljnju izgradnju te 1868. donosi prvi građevni propis grada *Varaždina*, *Grđevni rednik*. Pad apsolutizma označuje početak novog razdoblja i jačeg razvoja društvenoga života, a prostorno dolazi do daljnje urbanizacije i uređivanja javnih prostora. Stvaranjem *Austro-Ugarske* te dolaskom željeznice 1886. grad se pojačano industrijalizira. Daljnji razvoj obilježen je *Grđevnim redom* 1900., *Grđevnim statutom* 1902. te prvom regulatornom osnovom 1904. i njezinom dopunom 1909.

Razdoblje *Prvoga* svjetskog rata obilježava kriza na svim poljima života, a u međuratnom razdoblju glavna snaga razvoja *Varaždina* postaje industrija. Snažan priljev stanovništva 1930-ih godina uzrokovao je manjak stambenoga prostora, broj nezaposlenih je rastao, a kriza se jasno vidjela. U *Drugom* svjetskom ratu *Varaždin* je bio snažno vojno uporište, što je uzrokovalo šest savezničkih bombardiranja i zamjetno uništenje grada 1944. i 1945. Nakon obnove donesena je *Direktivna* regulaciona osnova grada 1948., no eksplozivni razvoj u sljedećem desetljeću zahtijevao je donošenje *Idejne* studije urbanističkog plana 1959. Tijekom 1960-ih godina dolazi do najveće izgradnje stambenih prostora u povijesti *Varaždina*, a do 1969. regulira se tok *Drave*, što je opet zahtijevalo bitne preinake i dopune *Studije* iz 1959. To je riješeno *Novelom* generalnog urbanističkog plana 1968. i nizom urbanističkih planova donesenih između 1977. i 1979. te

Joseph E. Stiglitz USPJEH GLOBALIZACIJE Novi koraci do pravednog svijeta

Algoritam, Zagreb, 2009., 399 str.

Generalnim urbanističkim planom 1982. Tijekom 1980-ih godina dolazi do usporavanja razvoja, koji se početkom Domovinskog rata gotovo posve zaustavlja. Posljednjih godina najviše se radi na uređenju, obnovi povijesne jezgre i rekonstrukciji važnih objekata. Budućnost razvoja Varaždina predviđena je urbanističkim planovima donesenim 2005. i 2006. godine.

Pod naslovom "Osobine arhitekture i zaštićena graditeljska baština Varaždina" dan je prikaz karakteristične arhitekture za pojedina razdoblja, uz osvrt na najvažnija dostignuća, što je popraćeno mnogim fotografijama. Poglavlje "Kartografski izvori grada Varaždina" donosi reprodukciju 47 karata i planova, preko kojih se može pratiti razvoj od 13. st. do Generalnog urbanističkog plana iz 2006., s naznakama gradnje u budućnosti, a zatim slijede bibliografski podaci o kartografskim izvorima. Posebno je važna Bibliografija u VIII. poglavlju s popisom arhivskih fondova i zbirki, zbirki isprava te vrlo bogatim popisom literature. Zadnja dva poglavlja sažetak su na engleskom jeziku i mjesno kazalo.

U povijesnom atlasu Varaždina obradom kartografskih izvora istražuje se prostorni razvoj grada, ali ovo djelo nije samo zbirka karata nego sadrži i stručni tekstualni dio u kojem se one interdisciplinarno objašnjavaju i stavljaju u povijesni kontekst. Na taj način ovaj atlas postaje jedno od polazišta za svako daljnje istraživanje. Posebno je važno izdvojiti veliku količinu arhivske građe i iscrpnu bibliografiju u nastanku djela. Izdanje je vrijedan doprinos izučavanju grada Varaždina i varaždinske regije te potvrdi kartografije kao vrlo važne pomoćne povijesne znanosti.

Ivan Hršćić

Uspjeh globalizacije – Novi koraci do pravednog svijeta knjiga je nobelovca Josepha E. Stiglitz. Nastala je na temelju autorova dugogodišnjeg iskustva – radio je kao predsjedatelj Vijeća ekonomskih savjetnika u Bijeloj kući te obnašao vodeće funkcije u Svjetskoj banci.

Ovo je djelo razrađeni nastavak autorove prethodne knjige *Globalizacija i dvojbe koje izaziva*. Smatrajući kako "globalizacija ne mora biti loša za okoliš, povećavati nejednakosti, slabiti kulturnu raznolikost i promicati korporacijske interese na uštrb boljitka običnih građana", autor prikazuje čitav niz mogućih rješenja. Ključni problem globalizacije zapravo leži u pokušaju određenih međunarodnih institucija, kao i interesnih skupina, da se depolitiziraju važne međunarodne odluke, koje su u svojoj biti političke, stoga je jedna od središnjih uloga društva odrediti uloge države, jer ekonomski uspjeh zahtijeva postizanje ravnoteže između države i društva. Stiglitz u svojoj knjizi razmatra može li globalizacija omogućiti tu ravnotežu, i to na svim relevantnim područjima.

Stiglitz svoja promišljanja donosi u deset poglavlja, od kojih se svako sastoji od prikaza situacije kakva je trenutačno, te drugoga dijela, u kojem autor predlaže moguća rješenja.

Potaknut događanjima na Svjetskom socijalnom forumu u Bombayu 2004., na kojem je postignut konsenzus oko toga da su promjene nužne i čiji je sažeti moto bio "moguć je drugačiji svijet", autor se upušta u raspravu, a prvo poglavlje simbolično i naziva *Moguć je drugačiji svijet*.

Zbog toga što globalizacija, u svom prikrivenom ruhu, zapravo predstavlja sve